

عزیز اولکه میز ده اوتگن اوچ دهه مابینیده اوزبیک تیلی و ادبیاتی و مطبوعاتی باشقه، دری و پشتو تیل لردیک تورلی باسقیچلرنی باشدن کېچیریب کېلدی. اوشبو باسقیچلر گاهی ده یوقاری درجه ده و گاهی ده قویی درجه اولکه میز چېگل و بحرانی حالت لریده اؤز حرکتی گه دوام اېتتیریب کیلدی. اوشبو ادبی آقیملر یلغوز اولکه پایتختی کابل شهری و تورلی ولایت لرده اېمّس، بلکه اولکه دن تشقردی ده هم دوام تاپیب اوزبیک ضیالی لری مجموعده اوشبو ملت نینگ تیقلی یازوچی و شاعرلری و قلمکشلری اوزبیک و دری تیل لریده و تورلی بؤلیم لریده اؤز لریدن اثرلر یره تیب کېلدی. اوزبیک یازوچی لری و شاعرلری اؤز اثرلرینی تورلی ژانرلر و شکل لرده ایجاد اېتیب، روزنامه لر، جریده لر، مجله لر و تورلی رسانه لر آرقه لی چاپ اېتیب کېلدی لر. بو یره تیلگن و ایجاد بؤلگن کتابلر کؤپراق شعر بؤلیمی نی اؤز ایچیگه آلدی.

دېمک یازوچی لری میز نینگ بدیعی، تحقیقی، طنز، فولکلوری و باله لر اوچون یره تیلگن اثرلری هم آز اېمّس. بیراق کؤپراق شعر تؤلیم لر کلاسیک و معاصر شاعرلر میزدن باسیلیب چیقدی. بو ادبی و فرهنگی فعالیتلر یلغوزگینه شعر و نثری اثرلر چاپ بؤلشی گه ته قیلیب قالمه ی، بلکه اولکه مطبوعاتی ده اوزبیک تیلی ده تورلی مجله و روزنامه لر و جریده لر تورلی سایز لرده چاپ دن باسیلیب چیقدی. اوندن تشقردی رادیو و تلویزیون یول لریدن جمله دن افغانستان رادیو- تلویزیونی، بلخ ولایتی محلی تلویزیونی و رادیوسی، فاریاب و جوزجان و ایریم شمالی ولایت لری نینگ محلی تلویزیون لری و رادیولری آرقه لی اوزبیک تیلی ده آز هم بؤلسه، اؤز نشرات لری نی اېتیب کېلدی. دېمک اوشبو فعالیت دن اولکه دن تشقردی ده گی اولکه داش لری میز هم چېنده قالمه ی هر قه یسی لری اروپا، امریکا و آسیا قاره لریده گی ایریم اولکه لریده انده- سنده مجله و جریده لر و تورلی نشریه لر ترقه تیش بیلن اؤز حصه لری نی قؤشیب کېلدی لر.

بولردن تشقري اوشبو باي تيلده كۆپ كتابلر تورلى موضوعلر توغرىسىدا اۆزبېك قلمكشلىرى و بىلىم اربابلرى تمانيدن اولكه ايچكىرى و تشقريسىدا چاپدن چىقىدى. كېلىنگ شو حقدە بىر آز تۆختەلىپ اۆتەلىك:

اۆتگن اوچ دهده اولكه مېز مطبوعاتى آسمانىده بىرىنچى پارلەگن يارقىن يولدوز، «يولدوز» جريدهسى اېدى. يولدوز بىلن بىرگه افغانستان راديو و تلويزيونى آرقەلى باشقە تىللر يانباشىده اۆزبېك تىلىگە هم وقت اجرة تىلدى. دېمك يولدوز جريدهسى بىرىنچى بۆلىپ تۆرت بېتده حرمتلى محمد امين «اوجقون» مديرلىگى آستىده ترقلە باشلەدى. اوشبو جريده بىرىنچى و تۆرتىنچى بېتلىرىده باشقە مقاله، خبرلر و سياسى تبصرەلر و ايگېنچى و اوچىنچى بېتلىرىده اېسە ادبى، معلوماتى، فولكلورى، تاريخى، اقتصادى و شونگە اۆخشەش مطلبلر چىقە باشلەدى. يولدوز جريدهسى ۱۳۵۷ نچى يىل سرطان آيىدن، ۱۳۶۲ نچى يىل دلو آيىگەچە كابل شەرىده اۆز فعالىتىگە دوام بېرىپ، كىين دلو آيىدن باشلەپ يولدوز جريدهسى مزارشريف شەرى و تركمنى تىلده نشر بۆلەياتگن گوراش جريدهسى جوزجان ولايتى مركزى- شېرغان شەرىده ترقلە باشلەدى. يولدوز جريدهسى مزارشريفگە بارگچ شمال ولايتلىرى خلقلىرى، اينىقسە اۆزبېكلر تمانيدن جان و دل بىلن كوئىب آلىندى. اۆزبېك يازوچى و شاعرلىرى هر ولايتدن يولدوز جريدهسىگە اۆز ياردملىرىنى دوام اېتتىرىپ كېلدىلر. نتيجهده يولدوز جريدهسى نىنگ تىراژى ۱۳۶۵ نچى يىلده اؤن ايگى مىنگگە بىتېب هفتهده ايگى مرته، كىچىك راق سايزده ترقلە تىلدى.

يولدوز اولكه آسمانىده ۱۳۷۴ نچى يىل لرگەچە يخشى يرقىرەب، كىينگى يىل لردە استە- سىكىن مسوول مقاملر تمانيدن مالى ياردم بۆلمەگنلىگى و توجه سىزلىگى اساسىده هر آىدن يا ايگى آىدن بىر قتلە چىقىدى و اوندن كىينگى يىل لردە يوقالگن دىك بۆلىپ قالدى. يولدوز جريدهسى دن تشقري اولكه مطبوعاتىده كىمقنچە باشقە جريده و مجلەلر اولكه مركز و ولايتلىرىده ترقلەپ اۆزبېك شاعر و يازوچىلىرى همده قلمكشلىرى اوشبو نشرىلر آرقەلى اوز ايجادى اثرلىرىنى ترقلەپ كېلدىلر، جمله دن: مزارشريف شەرىده مىلى اسلامى جنبش نشرىسى «نداي اسلام» روزنامهسى، «روزنه اميد» و «جنبش» جريدهلىرى، حرمتلى محمد عالم «لىب» مديرلىگى آستىده «ياغدو» و «توغرى يول» جريدهلىرى شونىنگ دىك حرمتلى اسد الله ولوالجى مديرلىگى آستىده «اندىشه» جريدهسى و كابل شەرىده تاداش نظرى آستىده «بىلگى» جريدهسى شونىنگ دىك «اولكه»، «وطنداران»، «پيام جمهوريت» جريدهلىرى،

«اندخوی» مجله‌سی، «ملیت های برادر» مجله‌سی ترقه‌لیب، حاضرچه‌لیک‌ده اوشبو جریده‌لردن نېچه‌ته‌سی اوز نشراتی‌گه دوام اېتتیریب کېلماقده دیر.

دېمک «اېزگو‌تؤیغو» جریده‌سی شبرغان شهرده و آیدین فرهنگي انجمنی‌نینگ «آیدین» نامیده‌گی مجله‌سی کابل شهرده و آیدین فاریاب، آیدین سرپل، آیدین بلخ و آیدین اندخوی جریده‌لری اېسه ناملنگن بېرلرده نشر بؤلیب کېلماقده.

«فاریاب» و «جوزجان» روز نامه‌لری‌نینگ اؤتگن بیل‌لرده اؤزبېک تیلی و ادبیاتی اوچون اېتگن فعالیت‌لری مقتاوگه سزاوار و توصیف‌گه لایق دیر. اؤزبېک قلم‌کش‌لری‌نینگ اېتگن ادبی فعالیت‌لری یلغوزگینه اولکه ایچکری‌سی‌گه ته‌قیلیب قالمه‌ی، بلکه اولکه‌دن تشقرده هم کؤزگه کؤرینرلی دیر. جمله‌دن ملی اسلامی جنبش نشریه‌سی بؤلمیش «سوغات» جریده‌سی استعدادلی یازوچی برهان‌الدین نامق مدیرلیگی آستیده، «چاوش» مجله‌سی بېرینچی‌ده مزارشریف‌ده استاد رحیم ابراهیم نظری آستیده و کین پاکستان‌ده حرمتلی محمد عالم کوهکن مدیرلیگی آستیده و شونینگ‌دیک قالین مجله‌سی، همده جرمنی اولکه‌سی‌ده «پیمان» مجله‌سی داکتر «راعی برلاس» نظری آستیده و «جهش» جریده‌سی، حرمتلی ایرگش اوچقون نظری آستیده «چاپ انداز» مجله‌سی‌دن آت توتیش ممکن. شونینگ‌دیک اوشبو مدت آره‌سیده تورکی خلق‌لرنینگ تاریخی، فرهنگي و ادبیاتی‌گه تېگیشلی کتاب‌لر، شعری تۆپلم‌لر و رساله‌لر اؤزبېک قلم‌کش‌لری تمانیدن اؤزبېکی و دری تیل‌لریده تورلی شیوه‌لرده چاپ بؤلگن. بو بېرده بیز او کتاب‌لردن آت توتهمیز:

هجری ۱۳۶۹-۱۳۵۸ نچی بیل‌لر آره‌سیده امیر علیشیر نوایی فرهنگي انجمنی، بیلیم‌لر اکادمی‌سی، قوم‌لر و قبیله‌لر وزارتتی و یازوچی‌لر اویوشمه‌سی تمانیدن و شخصی تشبث‌لر نتیجه‌سی جمله‌دن حرمتلی عبدالغفار بیانی اهتمامی بیلن حضرت نوایی‌نینگ «خمسه»‌سی خواندمیرنینگ «مکارم‌الاخلاق» کتابی، حرمتلی آرخان بیانی اهتمامی بیلن «زندگانی سیاسی امیر علیشیر نوایی»، «اؤزبېک شاعرلری» و «اولکم بهاری» کتاب‌لری، حرمتلی کانید اکادمیسین دکتور محمد یعقوب واحدی جوزجانی اهتمامی بیلن بیلیم‌لر اکادمی‌سی تمانیدن نوایی‌نینگ «محاكمة‌اللغتين» اثری و نوایی‌نینگ «محبوب القلوب» کتاب‌لری چاپ اېتیلدی.

شو نینگ دیک حرمتلی دکتور شفیقه یارقین و حلیم یارقین تمانیدن اوشبو ییلر مابینده و اوندن کینگی ییلرده چاپ بؤلگن «تورکی آت لر سؤزلیگی»، «سیمای امیر علیشیر نوایی»، «بابری خط»، «ظهیر الدین محمد بابر دیوانی»، «نادره و شعر های او»، «مولانا جلال الدین محمد بلخی رباعی لری»، «بابر نامه نینگ اؤزبکی و دری متن لری»، «در باره زبان خط و فرهنگ نویسی»، «وکالت دغدغه لری»، «ینگ رییس هم کهدی»، «خط و الفبای تورکی- اوزبکی»، «برگ های از تاریخ اوزبیکان افغانستان»، «بازی های عامیانه اوزبیکان جوزجان»، ایگی جلدلیک «اؤزبیک لغت نامه سی»، «بابرگه ارمغان»، «بابر منگولیگی»، «نی تیلماجی کتاب لری»، الحاج استاد قاری محمد عظیم عظیمی سرپلی نینگ «شعرلر دیوانی»، «نصاب الصبیان»، «قواعد القرآن»، «با کاروان بیدل» کتاب لری، حرمتلی دکتور عبدالحکیم شرعی جوزجانی نینگ «ینگ زما ن ترانه لری»، «پشه سین پرتیه»، «ابوریحان البیرونی» و «آمو دریا» شعرلر تؤولمی کتاب لری، استاد محمدا مین متین اندخویی نینگ اؤزبیک و دری تیلیده گی «کونگول سؤزی»، «باغ لاله پوش»، «دودمان سادات»، «گلشن قدس»، «مرز خورشید»، «کاسه چوبین»، «شمعی بر مزار خاموشان»، «آنانی که در اندخوی زیسته اند»، «اندخوی و جایگاه تاریخی آن و چهره های برازنده اندخوی»، «مروری بر سنگ نبشته ها» کتاب لری و استعدادلی یازوچی حرمتلی عبدالله کارگرنینگ «اندیشمند پیشتاز»، «تیموریان هرات»، «ابوریحان البیرونی»، «شهنشاه سخنور»، «امیر دانشمند»، «شرح مجموعه گل»، «شهر سلاطین»، «شخصیت فرهنگی ظهیر الدین محمد بابر»، «مهد تیموریان هرات» تحقیقی اثر لری، استاد اشرف عظیمی نینگ «اولوغ ظفر» و «یاش تؤولفونی» شعری تؤولم لری، عبدالرحیم اوراز و اشرف عظیمی نینگ «باتور باله لر» مشترک شعری تؤولمی، استاد محمد عالم لیب نینگ «سؤز اهنجولری»، «تاریخ مقیم خانی»، «فدرالیزم»، «تؤیغولریم- قیغولریم»، اؤزبیک تیلی ده مولانا لطفی هروی نینگ حیاتی و ادبی میراثی تحقیقی رساله، رساله پژوهشی در نقد ادبی هنری و ادبی، خوارزمی نینگ «محبت نامه» ناملی اهتمام ایتگن اثر لری، رحمتلی استاد محمد کریم نزهی جلوه نینگ «جلوه های از اشعار جلوه» شعری تؤولمی، دوکتور عبدالسلام آثم نینگ «ینگ آچیلگن گل لر»، «چقنه گل لر» شعری تؤولم لری، حرمتلی برهان الدین نامق نینگ ایگی جلدلیک «تاریخ ادبیات تورکی- اوزبکی» ترجمه اثری، استعدادلی شاعر مولانا محمد اسحق انور نینگ «چراغ زنده گی» شعری تؤولمی، سید یعقوب طالع نینگ «سنگر سبسی» شعری تؤولمی، فاطمه رسولی نینگ «طنز تؤولمی»، استعدادلی یاش

شاعر و يازوچى الحاج محمد كاظم امينى نينگ اهمتامى بيلن ايجاد بۇلگن «وطن نى ايسلب»، «رنگين كمان» افغانستان ده گى اوزبېك شاعرلىرى، «تذكرة شعراى جوزجانان»، «حامد فاريابى» كتابلىرى، و ميرزا اولوغ بېگ فرهنگى انجمنى تمانيدن چاپ بۇلگن «بابا رحيم مشرب»، «خواجہ نظر هويدا»، كبرا كيوان نينگ «آلتين تاج» شعر تۇپلمى و «در انتظار سحر» شعرى و نثرى اثرلىرى مولوى جوهرى نينگ «ديوان ابن يمين» كتابى، حرمتلى عبدالرحمن معلم نينگ «بيبان پاكدامن» اثرى، پوهاند مرحوم عبدالحى حبيبي نينگ «امير عليشير نوپى» ناملى پشتو تىلى ده يازگن تحقيقى اثرى، حرمتلى اسدالله ولوالجى نينگ «مهر و مصحف»، «سر زمين آبابى ام توران» كتابلىرى، استاد رحيم ابراهيم نينگ «چومچوقچه» حكايله اثرى و بو كيشى نينگ اهمتامى بيلن چاپ بۇلگن «خواجہ نظر هويدا» نينگ ديوانى، استاد نورالله آلتاى نينگ «اوزبېك لغت نامه سى»، استاد عبدالرحيم معصومى نينگ «ايسكى تاريخيميز» و «كل اۇغلان» تحقيقى و حكايله اثرى، استاد محمد عمر اليم بيان نينگ «جوزجان در صد سال گذشته» تحقيقى اثرى، استعدادلى شاعر و يازوچى تاشقين بهايى نينگ «پۇپى قوش» و «سولاق» اوزگرتيريلگن و شعرى تۇپلمى كتابلىرى، محمد رفيق قادرى نينگ «شير و شكر» شعرى تۇپلمى، داکتر گل احمد تانينش نينگ «بورهك نغمه سى» شعرى تۇپلمى، انتظار جوزجانى نينگ «گلشن ايچره» ناملى شعرى تۇپلمى، فيض الله ايماق نينگ «خلق دۇرذانه لى»، صالح محمد حساس نينگ «سبز من» و «ضرب المثل لى» اثرلىرى و عارف عثمان بيلن عبدالحميد عاطف نينگ «خلق تفكرى» كتابى و ابوالاسفار بلخى نينگ «دودمان تورک- اوزبېك» كتابى و حرمتلى امين الله دوست يار نينگ مالى ياردمى و حرمتلى استاد هدايت الله هدايت كوششى بيلن چاپ بۇلگن هويدا ديوانى. حقير نينگ «كونگيل نواسى» و «ابزگو نيت» ناملى شعرى تۇپلم ليريم و باله لى اوچون «بيليم و قيزيفيش لى» ترجمه قيلگن اثر يم و شونينگ ديك «بى بى مشكل كشا»، انقلاب ترانه لى «ارمغان جنبش»، «شجره تراكمه»، ديوان خان خانان بيرهم خان، تاريخچه مختصر فریغونيان و شونگه اوخشهش اونلرچه شعرى تۇپلم لى و تحقيقى نثرى اثر لى اۇتگن اوچ دهده اولكه ايچكرى سى و تشقى اولكه لرده چاپ بۇلگن.

ممکن اوشبو مقاله ده ايريم شعرى و نثرى كتاب لى نامى قيد ايتيلگن بۇلمه سه، ولى ياد ايتيلگن اوتيز بيل اقيمدى ده اوزبېك خامه زن لى تمانيدن تورلى مطبعه لرده اولكه ميز مركزى بۇلميش كابل شهرى، ولايت لى همده پاكستان و باشقه تشقى اولكه لرده چاپدن باسيليپ چيقدى. تۇغرى سيني يازگنده

اوشبو دور نیچه قرن مابینده، عصر حسابله نه دی. یعنی نیچه قرن سکوت دن کیین اؤزبیک تیلی ده تورلی بؤلیم لرده اثرلر چاپ بؤلهدی.

اوندن تشقیری اوشبو اوچ دهه مابینده بو کتابلر و اثرلردن تشقیری، تورلی مجله و جریده لر همده رساله لر چاپ بولیب اولکه بوییده اؤتگن ییل لرده کابل ده «امیر علی شیر نوایی» فرهنگی انجمنی، مزارشریف شهریده «میرزا اولوغ بهگ» فرهنگی انجمنی، شونینگ دیک ینه کابل شهریده «آیدین» و «توران» فرهنگی انجمن لری یولی دن تورلی فرهنگی و ادبی ایشلر بولیب تورگنی گه همه میز شاهد میز.

شو کبی ۱۳۶۰ نچی ییل کابل دانشگاهی، تیل و ادبیات فاکولته سی چوکاتی ده «اؤزبیک» بؤلیم آچیلیب و اوشبو بؤلیم لر بلخ، فاریاب، جوزجان و تخار ولایت لری ده هم آچیلیب یوزلرچه محصل لرنی تربیه لب جامعه گه تاپشیرگن. شونینگ دیک اؤتگن آلتی ییل آره سیده «آیینه» تلویزیونی نینگ ایش گه باشلر گنی مقتا وگه سزاوار دیر. اوندن تشقیری «آریانا» تلویزیونی ده یریم ساعت لیک اؤزبیک برنامه سی هم ترقه لیب کهلماقده دیر. اؤتگن اوچ دهه مابینده معارف وزیرلیگی تمانیدن اؤزبیک باله لری اوچون اؤقوو کتابلری اؤزبیک تیلی ده چاپ بولیب کهلماقده دیر.

یازووچی: غلام سخی وکیل زاده

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION

www.bayanifoundatuon.com